

КОРЕЛАТИВНИ ЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ ДЕМОКРАТИЗАЦИЯТА И ПРИРАСТА НА БВП В ДЪРЖАВИ ОТ ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

Галя Манчева¹
e-mail: g.mancheva@abv.bg

Резюме

Настоящото изследване проследява корелативните зависимости между демократизацията и прираста на БВП в държави от Западните Балкани за периода 2009 – 2018 г. За постигането на тази цел се използва рейтинг на демократизация, който се отнася към прираста на БВП, посредством двустранна корелация на Пийърсън. Тази методология предоставя възможност да се проследи дали (1) съществува статистически значима линейна връзка между две непрекъснати случайни променливи величини – рейтинг на демократизация и прираст на БВП, (2) силата на линейната връзка между тях и (3) нейната посока. В рамките на изследването са взети под внимание държавите Република Албания, Република Сърбия, Република Северна Македония, Черна гора и Федерация Босна и Херцеговина. В резултат на направения анализ е установено, че по отношение на посочените държави, процесите на демократизация не водят до икономически растеж. Изключение от това заключение прави Федерация Босна и Херцеговина, при която прирастът на БВП е следствие на демократизацията, следователно единствено при тази държава демократизацията води до ръст в икономиката.

Ключови думи: демократизация, Западни Балкани, БВП, прираст на БВП, корелация на Пийърсън

JEL: C01, C81, C87, O10, O40, P16

Увод

Впечатляващият икономически растеж на недемократичен Китай кара все повече учени както икономисти, така и политолози да смятат, че демокрацията, в най-добрия случай, е без значение, а в най-лошия – пречка за икономическия растеж на дадена държава. Така например, Фридмън твърди: „Еднопартийната недемократия със сигурност има своите недостатъци. Но когато се води от просветена група хора, какъвто пример е Китай днес, това също може да има големи предимства. Тази една партия

¹ Доктор, член на консултативния съвет на Центъра за политологични изследвания и научен сътрудник към Научноизследователски център за парични и икономически изследвания, УНСС

може просто да наложи политически трудни, но изключително важни политики, необходими за придвижване на едно общество напред през 21 век“ (Acemoglu et al, 2019).

Подобни са заключенията и на друг колектив учени, които твърдят, че *„нетният ефект на демокрацията върху ефективността на растежа в международен план през последните пет десетилетия е отрицателен или нищожен“ (Gerring et al, 2005).*

Корелацията между процесите на демократизация и икономическия растеж е предмет на полемика в академичните среди. Теоретично тази връзка все още не е доказана. Учени-социолози са на мнение, че демокрацията и растежът са обратно пропорционални (Lindblom, 1977; Schumpeter, 1942; Wood, 2007). Учени-икономисти считат, че демократичното преразпределение е изкривено и води до колебания в икономическия растеж (Alesina and Rodrik, 1994; Persson and Tabellini, 1994; March and Olsen, 1984). Разбирането, че демокрацията може да има и благоприятно въздействие върху икономическия растеж, също има своите привърженици. Така например, демократичното преразпределение може да бъде под формата на образование или обществени блага (Saint-Paul and Verdier, 1993; Benabou, 1996; Lizzeri and Persico, 2004). В свое проучване Асимоглу и колектив проследяват причинно-следствения ефект на демокрацията върху икономическия растеж на държави в рамките на 50 години, между 1960 и 2010, като комбинират информацията в няколко демократични рейтинга (Acemoglu et al, 2019). В рамките на изследването те извеждат основните предизвикателства, пред които е изправена разглежданата корелация, а именно:

1. съществуващите рейтинги на демокрацията са подложени на значителна грешка в измерването, което води до фалшиви промени в оценките на демокрацията;
2. демокрациите имат редица незабелязани характеристики, които също влияят върху техния БВП;
3. процесите на демократизация са предшествани от временен спад в БВП;
4. демократизацията може да има различни въздействия върху БВП във времето;
5. дори след контролиране на фиксираните ефекти за годината и за държавата и динамиката на БВП, промените в демокрацията може да се ръководят от променливи във времето несъобразими и свързани с бъдещите икономически условия.

Настоящото изследване е провокирано от твърдение, че процесът на разширяване на ЕС към Западните Балкани има „демократизиращ ефект“ (Vachudova, 2014) и си поставя за цел да провери дали процесите по демок-

ратизация на избрани държави от Западните Балкани влияят върху икономическия им растеж. На проверка се подлагат следните хипотези:

1. Нулева хипотеза X_0 – демократизацията не оказва влияние върху икономическия растеж;
2. Алтернативна хипотеза X_1 – демократизацията оказва влияние върху икономическия растеж.

Проучването включва Република Албания, Република Сърбия, Република Северна Македония (РСМ), Черна гора и Федерация Босна и Херцеговина (ФБиХ). Косово и Хърватия са изключени, защото Косово е с частично международно признание, а Хърватия се присъединява към ЕС през 2013 г.

Понятие „Западни Балкани“ и съвременното му съдържание

Понятието „Западни Балкани“ възниква в началото на 90-те години на ХХ век, след разпада на Социалистическа Федеративна Република Югославия (СФРЮ). Неговата цел е да означа група държави на Балканския полуостров, които остават извън Северноатлантически пакт (НАТО) и Европейския съюз. На практика Западните Балкани включват всички формирани се след разпада на Югославия държави, а именно Босна и Херцеговина, Хърватия, Македония, Черна Гора, Сърбия и Словения и Република Албания.

Според едни автори (Pond, 2006; Zoltan, 2007; Altić, 2011) понятието е политически неологизъм и е създадено, за да означа държавите извън Югославия след нейния разпад, като включва и Република Албания. Терминът получава критика за това, че има по-скоро геополитически характер и не толкова географско значение и дефиниция като мултиетническа и политическа област в югоизточната част на Европа (Altić, 2011). През 2018 г. президентът на Хърватия Колинда Грабар-Китарович отбелязва, че употребата на термина „Западни Балкани“ трябва да се избягва, тъй като не предполага само географски район. Той счита, че е натоварен с отрицателни конотации и вместо него трябва да се използва понятието „Югоизточна Европа“, защото районът е част от Европа (Večernji list, 2018).

През юни 2003 г. на среща на върха в Солун са поети ангажименти за включване на всички държави от Западните Балкани в Европейския съюз. Оттогава Словения и Хърватия стават членове на ЕС съответно през 2004 и 2013 г. Останалите държави, след 15 години на усилен преговори, най-накрая са обявени за потенциални кандидати за присъединяване към ЕС на 6 февруари 2018 г. Тогава Европейската комисия приема Стратегия за Западните Балкани. На срещата на върха ЕС – Западни Балкани на 17 май 2018 г. Съюзът отново потвърждава, че за въпросните страни все още съществува възможност за присъединяване (Манчева, Симеонова, 2019).

Понастоящем статута на държавите към ЕС, е както следва: Албания, Сърбия, Македония и Черна гора са кандидати. От тях в процес на преговори са Сърбия и Черна Гора. ФБиХ подава заявление за присъединяване към ЕС през 2016 г. Европейската комисия определя Сърбия и Черна гора като „лидери“ в присъединителния процес, и посоча, че те могат да бъдат в състояние да се присъединят към съюза през 2025 г. (European Council, 2018).

В свое изследване посветено на проблематиката, а именно „*Политически и икономически предизвикателства пред Западните Балкани в процеса на присъединяването им към ЕС*“, авторът на настоящата студия посочва, че държавите от Западните Балкани се изправят пред общи предизвикателство да постигнат сериозна политическа стабилизация по пътят им към присъединяване към ЕС. На този фон, обаче, Република Албания се явява като сериозен „конкурент“ на сочените като „лидери“ Сърбия и Черна Гора. Като основни предимства се изтъкват политическата среда и равнищата на политически риск.

Методология и данни

В рамките на изследването се използва двустранна корелация на Пийърсън. Предимствата на тази методология са, че тя проверява:

- съществува ли статистически значима линейна връзка между две непрекъснати случайни променливи;
- силата на линейната връзка (т.е. колко близка е връзката до идеално правилната линия);
- посоката на линейната връзка (увеличаваща се или намаляваща).

Формулата на двустранна корелация на Пийърсън е, както следва:

$$r_{xy} = \frac{\text{cov}(x,y)}{\sqrt{\text{var}(x)} \cdot \sqrt{\text{var}(y)}} \quad (1)$$

Данните обхващат периода 2009 – 2018 г. и са представени на годишна база. Техен източник са неправителствената организация „Фрийдъм Хаус“ и Световната банка.

Приложение на двустранната корелация на Пийърсън

С цел прилагане на двустранната корелация на Пийърсън, в рамките на изследването, се използват две променливи величини: *демократичен рейтинг и прираст на БВП*.

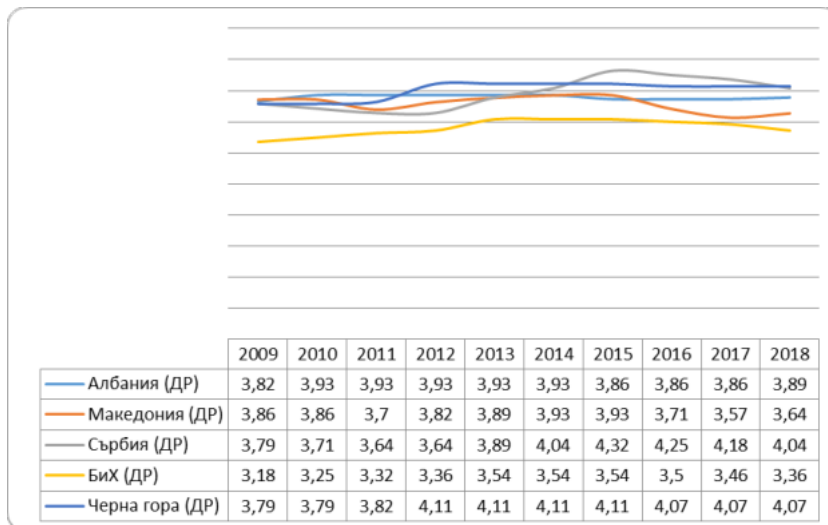
Демократичният рейтинг е изготвен от неправителствената организация „Фрийдъм хаус“, по данни от Световната банка. Базиран е на скала от 1 до 7, при която 1 е най-високото ниво на демократичния прогрес, а 7 – най-ниското. На базата на тази оценка, организацията поставя страните в

преход към демокрация в пет категории: консолидирана демокрация, полуконсолидирана демокрация, преходно правителство или хибриден режим, полуконсолидиран авторитарен режим, консолидиран авторитарен режим. В рамките на демократичния рейтинг са включени 7 променливи, а именно: *национално демократично управление, изборен процес, гражданско общество, независимост на гражданското общество, медии, местно демократично управление, правосъдна рамка и корупция.*

По отношение на разглежданите държави, рейтингът варира между 3,5 и 4,5, което показва, че те се колебаят между категориите *полуконсолидирана демокрация и хибриден режим* (таблица 1.). Съгласно дефиницията на неправителствена организация „Фрийдъм Хаус“, държавите в категория „хибриден режим“ са тези, които получават оценка *от 3.01 до 4.00*. Обикновено са избирателни демокрации, които отговарят само на минимални стандарти за избор на национални лидери.

Демократичните институции са крехки и съществуват значителни предизвикателства пред защитата на политическите права и гражданските свободи. Потенциалът за устойчива, либерална демокрация е неясен. Държавите в категория „*полуконсолидирани демокрации*“ са тези, които получават оценка за демокрация *от 4.01 до 5.00*. Това са избирателни демокрации, които отговарят на относително високи стандарти за подбор на национални лидери, но показват някои слабости в защитата на политическите права и гражданските свободи.

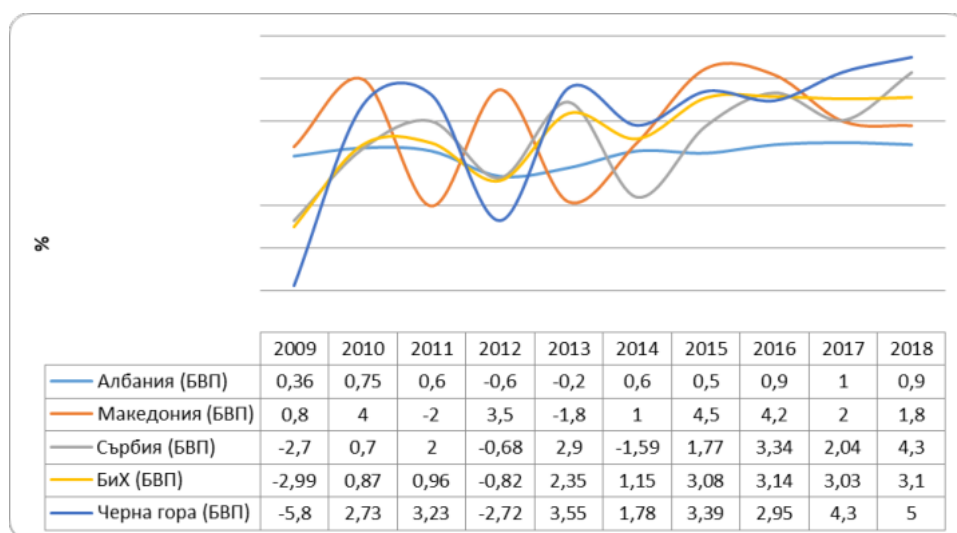
Таблица 1: Демократичен рейтинг (2009 – 2018 г.)



Източник: Разработено от автора по Freedom House (2020).

При всяка от държавите се наблюдава тенденция на намаляване на рейтинга, което говори за *влошаване на процесите на демократизация*. В рамките на периода, най-високи стойности имат Република Сърбия и Република Черна гора. Държавата с най-нисък рейтинг на демократизация е Федерация Босна и Херцеговина. Като основна причина спада в стойностите на демократичния рейтинг може да се изтъкне влошаването на *националното демократично управление* за Сърбия, Македония и Черна Гора и на *електоралния процес* за Албания и БиХ.

Таблица 2: Прираст на БВП (2009 – 2018 г.)



Източник: Разработено от автора по World Bank (2020).

Прирастът на БВП е втората непрекъсната случайна променлива в рамките на изследването. Той представлява нарастването на общия обем и стойността на стоките и услугите, произвеждани от една икономика в определен период, в сравнение с предходен период. Измерва се в проценти и се използва за отчитане на икономическия растеж на дадена държава.

При зададения период, всички разглеждани държави бележат тенденция на покачване на прираста на БВП или налице е икономически растеж. Най-значителен е темпът на Черна гора, при която от (- 5,8%) през 2009 г., прирастът достига до 5% през 2018 г. или това е 116% ръст на показателя. На следващо място е Република Сърбия, при която от (- 2,7%) през 2008 г. показателят достига до 4,3% през 2018 г. или това е ръст от 62% в рамките на разглеждания период. С най-слаба динамика е представена Република

Албания, при която прирастът е 0,36% през 2009 г. и достига едва 0,9% през 2008 г. или това е нарастване с едва 40%.

Двустранната корелация на Пиърсън. Разгледаните две непрекъснати случайни променливи (*демократичния рейтинг* и *прираста на БВП*) са представени съответно по хоризонталата и вертикалата на корелационната матрица, в която са съпоставени посредством двустранна корелация на Пиърсън (таблица 3).

Таблица 3: Двустранна корелация на Пиърсън

	Албания (ДР)	Македония (ДР)	Сърбия (ДР)	БиХ (ДР)	Черна гора (ДР)
Албания (БВП) Корелация на Пиърсън	-0,368	-0,498	0,509	0	-0,207
Значимост	0,295	0,143	0,133	0,999	0,567
Брой случаи	10	10	10	10	10
Македония (БВП) Корелация на Пиърсън	-0,297	0,055	0,409	0,051	0,203
Значимост	0,404	0,881	0,24	0,889	0,574
Брой случаи	10	10	10	10	10
Сърбия (БВП) Корелация на Пиърсън	0,071	-0,544	0,401	0,384	0,326
Значимост	0,846	0,104	0,251	0,274	0,358
Брой случаи	10	10	10	10	10
БиХ (БВП) Корелация на Пиърсън	0,075	-0,357	,703	,718	0,57
Значимост	0,837	0,311	0,023	0,019	0,085
Брой случаи	10	10	10	10	10
Черна гора (БВП) Корелация на Пиърсън	0,28	-0,374	0,47	0,551	0,34
Значимост	0,433	0,286	0,171	0,099	0,336
Брой случаи	10	10	10	10	10

Значимост на корелацията при ниво 0,01

Източник: разработено от автора

Както се вижда от корелационната матрица, в която анализираните данни са повдигнати в сив цвят, относно наличие на зависимост между изменението на демократичния рейтинг на разглежданите държави и техния прираст

на БВП, корелация не е налична. Следователно, с риск за грешка от 5% се приема X_0 (нулева хипотеза), тъй като не е открита значителна зависимост между двете изследвани непрекъснати случайни променливи величини. В този смисъл, ако трябва да генерализираме, процесите на демократизация на Западните Балкани не предполагат ръст в БВП и не водят до икономически растеж. Изключение от това заключение прави Федерация Босна и Херцеговина, при която е открита причинно-следствена връзка между двете разглеждани величини. По тази причина можем да твърдим, че при ФБиХ протичащите процесите на демократизацията оказват влияние върху прироста на БВП. Следва, обаче, да се отбележи, че съгласно таблица 1 ФБиХ е държавата с най-ниски стойности на демократичния рейтинг. Или казано с други думи това е държавата, в която протичат най-слабите процеси на демократизация. Като причина за това, може да се посочи обстоятелството, че държавата е съставена от ентитети, има редица партии, които нямат достатъчна електорална подкрепа и не могат да формират самостоятелно управление. Всяка етническа общност има своя доминираща политическа партия. За това се формират коалиционни правителства. Неправителствената организация „Фрийдъм Хаус“ посочва, че 2019 г. (БиХ) е белязана от поредния период на следизборна политическа безизходица в Босна и Херцеговина. Организацията подчертава, че тази тенденция е подсилена от липсата на правителство на държавно ниво след общите избори през 2018 г., по време на които лидерите използват всяка възможност, за да поставят въпроси от етнонационално значение.

Заключение

Западните Балкани и в частност разгледаните в рамките на настоящето изследване държави – Република Албания, Република Сърбия, Република Северна Македония, Черна гора и Федерация Босна и Херцеговина, са държави, за които следващите десетилетия на XXI век ще бъдат решаващи за евроинтеграцията им. Напредъкът им към членство в Европейския съюз е повлиян от по-високите изисквания на съюза към подготовката на тези държави, темпът и резултатността на провежданите икономически, политически, законодателни и други реформи, необходими за изпълнението на критериите за членство (Цачевски, 2011, с. 393).

В този контекст, настоящото изследване си постави за цел да провери дали процесите по демократизация на избрани държави от Западните Балкани влияят върху икономическия им растеж. За постигането на така поставената цел беше използвана двустранна корелация на Пийърсън, приложена върху две непрекъснати случайни величини: *демократичен рейтинг и прираст на БВП*.

От поставените на проверка хипотези, предвид използваната методология, а именно: (1) X_0 (нулева хипотеза) – демократизацията не оказва влияние върху икономическия растеж и (2) X_1 (алтернативна хипотеза) – демократизацията оказва влияние върху икономическия растеж, с риск за грешка от 5% се приема X_0 (нулевата хипотеза), а именно демократизацията не оказва влияние върху икономическия растеж на избраните в изследването държави от Западните Балкани. Изключение от това прави Федерация Босна и Херцеговина, при която с риск за грешка от 5% се приема X_1 (алтернативната хипотеза), а именно – демократизацията оказва влияние върху икономическия растеж.

След направения анализ, могат да се направят и следните изводи:

1. Демократичният рейтинг и прирастът на БВП нямат статистически значима линейна връзка за Република Албания, Република Сърбия, Република Северна Македония, Черна гора. Изключение от това прави Федерация Босна и Херцеговина, при която беше установена пряка зависимост между променливите величини. Следователно за нея може да се твърди, че процесите на демократизация оказват влияние върху прираста на БВП и респ. на икономическия растеж;
2. Посоката на връзката е отрицателна за Република Албания, Република Сърбия, Република Северна Македония, Черна гора, което означава, че двете променливи не се увеличават заедно. Изключение прави Федерация Босна и Херцеговина, при която посоката на връзката е положителна.
3. На базата на горе изложеното можем да твърдим, че по отношение на държавите от Западните Балкани не е установена причинно-следствена връзка между процесите на демократизация и икономическия растеж.

Когато разглеждаме Западните Балкани следва да имаме предвид, че това е нехомогенен регион, в който текат различни икономически и социални процеси (Моралийска, 2014, с. 123). По пътя си към присъединяване към Европейския съюз държавите от Западните Балкани са изправени пред предизвикателството да постигнат сериозна политическа стабилност (Манчева, Симеонова, 2019, с. 67). Дали, обаче, това ще се отрази на рейтингите им на демократизация и дали ще повлияе на икономическите процеси в държавите са въпроси, на които теперва ще бъде търсен отговор. Несъмнено връзката между процесите на демократизация и икономическия растеж ще продължат да провокират учените в това да правят опити и да търсят решения. Тази връзка остава един широко отворен въпрос пред науката както по отношение на Западните Балкани, така и по отношение на редица други държави в преход към демокрация.

Използвана литература

- Манчева, Г, Симеонова, Е. (2019). Политически и икономически предизвикателства пред Западните Балкани в процеса на присъединяването им към ЕС, Научни трудове, 4 (2), с. 45-71. (Mancheva, G, Simeonova, E., 2019, Politicheski i ikonomicheski predizvikelstva prez Zapadnite Balkani v protsesa na prisaediniavaneto im kam ES, Nauchni trudove, 4(2), s. 45-71).
- Моралийска, М. (2014). Особенности и тенденции във взаимната търговия между България и страните от Западните Балкани, Икономически и социални алтернативи, (1), с. 120-136. (Moraliyska, M., 2014, Osobnosti i tendencii vav vzaimnata targovia mevdu Bulgaria i stranite ot Zapadnite Balkani, Ikonomicheski i sotsialni alternativi, (1), s. 120-136).
- Цачевски, В. (2011). България и Балканите в началото на XXI в., Изток – Запад, София. (Tsachevski, V., 2011, Bulgaria i Balkanite v nachaloto na XXI v., Iztok-Zapad, Sofia).
- Altić, S. M. (2011). Hrvatska kao zapadni Balkan – geografska stvarnost ili nametnuti identitet?, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 20 No. 2 (112), pp. 401-413.
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. A. and Yared P. (2019). Democracy Does Cause Growth, Journal of Political Economy, 127 (1), pp. 1-80.
- Alesina, A. and Rodrik, D. (1994). Distributive Politics and Economic Growth, Quarterly Journal of Economics, 109 (2), pp. 465-490.
- Benabou, R. (1996). Inequality and Growth, NBER Macroeconomics Annual 1996, 11, pp. 11-92.
- Europaen Council (2018). Sofia Declaration of the EU Western Balkan Summit, available at: https://www.consilium.europa.eu/media/34776/sofia-declaration_en.pdf.
- Freedom House. (2020). Freedom in the world. Countries reports, available at: <https://freedomhouse.org/>
- Gerring, J., Bond, P., Barndt, W. and Moreno, C. (2005). Democracy 30 and Growth: A Historical Perspective, World Politics, 57 (3), pp. 323-64.
- Lindblom, C. E. (1977). Politics and Markets: The World's Political Economic Systems, Basic Books Inc., New York.
- Lizzeri, A. and Persico, N. (2004). Why Did the Elites Extend the Suffrage? Democracy and the Scope of Government, with an Application to Britain's "Age of Reform", Quarterly Journal of Economics, 119 (2), pp. 707-765.
- March, J. G. and Olsen, J. P. (1984). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life, American Political Science Review, 78(3), pp. 734-749.
- Persson, T. and Tabellini, G. (1994). Is Inequality Harmful to Growth? American Economic Review, 84(3), pp. 600-621.

- Predsjednica objasnila zašto izbjegava izraz “zapadni Balkan”, (2018). Večernji list, Zagreb, 27 September [online], available at: <https://www.vecernji.hr/vijesti/predsjednica-objasnila-zasto-izbjegava-izraz-zapadni-balkan-1272691>
- Pond, E. (2006). Endgame in the Balkans: Regime Change, European Style. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Saint-Paul, G. and Verdier, T. (1993). Education, Democracy, and Growth, *Journal of Development Economics*, 42(2), pp. 399-407.
- Schumpeter, J. A. (1942). *Socialism, Capitalism and Democracy*, New York: Harper.
- Vachudova, M. (2014). EU Leverage and National Interests in the Balkans: The Puzzles of Enlargement Ten Years On. *Journal of Common Market Studies*, 52(1), pp. 122-138.
- Wood, E. M. (2007). *Democracy Against Capitalism: Renewing Historical Materialism*, New York: Cambridge University Press.
- World Bank. (2020). GDP growth (annual %), available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

CORRELATION BETWEEN DEMOCRATIZATION AND GDP GROWTH IN THE WESTERN BALKANS COUNTRIES

Galya Mancheva, PhD
Political Science Research Center
Monetary Research Center
University of National and World Economy
e-mail: g.mancheva@abv.bg

Abstract

The present study aims at tracing the correlations between democratization and GDP growth in the Western Balkans for the period 2009-2018. To achieve this goal, a democratization index is used, which refers to GDP growth through a Pearson bilateral correlation. This methodology provides an opportunity to track whether (1) there is a statistically significant linear relationship between two continuous random variables – democratization index and GDP growth, (2) the strength of the linear relationship between them and (3) its direction. The study takes into account the countries of the Republic of Albania, the Republic of Serbia, the Republic of Northern Macedonia, Montenegro and the Federation of Bosnia and Herzegovina. As a result of the analysis,

it was found that with regard to these countries, the processes of democratization do not lead to economic growth. An exception to this conclusion is the Federation of Bosnia and Herzegovina, where GDP growth is a consequence of democratization and therefore only in this country does democratization lead to economic growth.

Key words: democratization, Western Balkans, GDP, GDP growth, Pearson correlation

JEL: C01, C81, C87, O10, O40, P16